

**TIJORAT BANKLARIDA LIKVIDLIKNI BAHOLASH TIZIMINI
TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI**

Xurramova Sevinch

Andijon davlat texnika instituti “Bank ishi va auditi” yo‘nalishi 4-bosqich talabasi

Avilov Ne‘matillo

Andijon davlat texnika instituti o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada tijorat banklarida likvidlikni baholash tizimi va uning samaradorligini oshirish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Maqolada bankning likvidlik ko‘rsatkichlarini tahlil qilish, risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish va zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etish asosida likvidlikni oshirish usullari yoritilgan. Shu bilan birga, xalqaro tajriba va ilg‘or metodologiyalar misol tariqasida keltirilgan.

Kalit so‘zlar: likvidlik, tijorat banki, moliyaviy risklar, likvidlik ko‘rsatkichlari, bank boshqaruvi, moliyaviy texnologiyalar.

**ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ
ЛИКВИДНОСТИ В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ**

Аннотация. В данной научной статье рассматриваются пути совершенствования системы оценки ликвидности в коммерческих банках. В статье освещены методы анализа показателей ликвидности, усовершенствования механизмов управления рисками и повышения ликвидности через внедрение современных финансовых технологий. Также приведен международный опыт и примеры передовых методологий.

Ключевые слова: ликвидность, коммерческий банк, финансовые риски, показатели ликвидности, банковское управление, финансовые технологии.

**WAYS TO IMPROVE THE LIQUIDITY ASSESSMENT SYSTEM IN
COMMERCIAL BANKS**

Abstract. This scientific article examines ways to improve the liquidity assessment system in commercial banks. The article highlights methods of analyzing liquidity indicators, enhancing risk management mechanisms, and increasing liquidity

through the implementation of modern financial technologies. International experience and advanced methodological examples are also provided.

Keywords: liquidity, commercial bank, financial risks, liquidity indicators, bank management, financial technologies.

Kirish

Tijorat banklarida likvidlikni baholash tizimi bankning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va uning qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish imkoniyatini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Likvidlikning past darajasi bank faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, moliyaviy risklarni oshirishi va mijozlar ishonchini kamaytirishi mumkin [1]. Shu bois, bank boshqaruvining asosiy vazifalaridan biri – likvidlikni samarali nazorat qilish va baholash mexanizmlarini takomillashtirishdir.

Zamonaviy sharoitda tijorat banklari nafaqat milliy, balki xalqaro miqyosdagi raqobatga ham moslashishi zarur. Bu esa bankning likvidlik ko'rsatkichlarini doimiy ravishda monitoring qilish, risklarni oldindan aniqlash va zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etishni talab etadi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ilg'or banklar likvidlikni baholash tizimini takomillashtirish orqali o'zlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash bilan birga, mijozlarga yanada sifatli xizmat ko'rsatishni amalga oshiradi. Shu bilan birga, banklar o'zlarining investitsion jozibadorligini oshirish va moliyaviy bozorda ishonchni mustahkamlash imkoniyatiga ega bo'ladi [2].

Adabiyotlar tahlili

Tijorat banklarida likvidlikni boshqarish va baholash tizimlarini takomillashtirish masalasi bir qator olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Masalan, Petrovning fikricha, bank likvidligini samarali boshqarish moliyaviy barqarorlikni saqlashning asosiy omili hisoblanadi [3]. Uning ta'kidlashicha, likvidlik ko'rsatkichlarini muntazam monitoring qilish va moliyaviy risklarni oldindan aniqlash bankning qisqa muddatli majburiyatlarini vaqtida bajarishiga yordam beradi.

Shuningdek, Ivanova va Smirnovning tadqiqotlarida tijorat banklarida likvidlikni baholash tizimi sifatida zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etishning samaradorligi ko'rib chiqilgan. Ular ta'kidlaganidek, elektron to'lov tizimlari va mobil banking xizmatlarining kengayishi banklarning likvidlik ko'rsatkichlarini oshirishga imkon beradi [4].

Bundan tashqari, Kolesnikovning fikricha, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, banklarning likvidlikni baholash tizimini takomillashtirishda risklarni diversifikatsiya qilish va aktivlarni tezkor likvidlashtirish mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega [5]. Shu bilan birga, xalqaro standartlar bo'yicha banklar likvidlikni

boshqarishning zamonaviy metodologiyalarini qo'llash orqali moliyaviy barqarorligini oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu maqolada tijorat banklarida likvidlikni baholash tizimini takomillashtirish jarayonlari ilmiy tahlil va amaliy kuzatish asosida o'rganildi. Tadqiqotda solishtirma tahlil, statistik ko'rsatkichlar asosida analiz, hamda xalqaro tajribani o'rganish usullari qo'llandi. Shuningdek, bankning likvidlik ko'rsatkichlarini baholash va risklarni boshqarish mexanizmlarini yaxshilash yo'llari aniqlashda tahlil va sintez metodlari ishlatildi. Tadqiqot natijalari amaliy tavsiyalar ishlab chiqish va bank faoliyatini samarali boshqarish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar

Tijorat banklarining likvidlik darajasini baholash bank faoliyatining barqarorligi va qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish qobiliyatini aniqlashda muhim o'rin tutadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, milliy banklar orasida likvidlik ko'rsatkichlari sezilarli farq qiladi. Misol uchun, 2024 yil oxiriga kelib, O'zbekistonning yirik tijorat banklarida umumiy likvidlik koeffitsienti o'rtacha 1,25 ni tashkil qilsa, kichik banklarda bu ko'rsatkich 1,05 atrofida bo'lgan. Bu esa kichik banklar uchun qisqa muddatli majburiyatlarni bajarishdagi xavfni oshiradi [6].

Xalqaro tajribaga qaraganda, ilg'or davlatlarda banklar likvidlikni baholash tizimini takomillashtirish uchun bir qator zamonaviy metodologiyalarni qo'llashadi. Masalan, Yaponiya va Koreya banklarida banklar likvidlikni ko'rsatkichlar orqali real vaqtda monitoring qilish imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning qisqa muddatli majburiyatlarini samarali boshqarishiga yordam beradi [7]. Shu bilan birga, elektron to'lovlar va mobil banking xizmatlarining kengayishi banklarning naqd pulga bo'lgan ehtiyojini kamaytirib, likvidlikni oshirishga xizmat qiladi.

Quyidagi jadvalda O'zbekiston va bir qator rivojlangan mamlakatlarning tijorat banklarida likvidlik ko'rsatkichlari misol tariqasida keltirilgan:

Bank nomi	Likvidlik koeffitsienti (2024, o'rtacha)	Qisqa muddatli majburiyatlar qamrovi (%)	Izoh
Xalq Banki	1,28	95	Yirik bank, barqaror
Agro Bank	1,12	88	O'rta bank, monitoring zarur

Davr Bank	1,05	80	Kichik bank, likvidlik xavfi mavjud
JP Morgan (AQSh)	1,40	98	Rivojlangan bank, ilg'or monitoring tizimi
Mitsubishi UFJ (Yaponiya)	1,42	97	Ilg'or bank, real vaqtda likvidlik kuzatuvi

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, rivojlangan mamlakat banklarida likvidlik koeffitsienti milliy banklarga nisbatan yuqori bo'lib, bu ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, banklar aktivlarni tezkor likvidlashtirish mexanizmlarini joriy etish orqali qisqa muddatli majburiyatlarni bajarish xavfini kamaytiradi [8].

Tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston banklari uchun likvidlikni oshirishning asosiy yo'llari quyidagilar: bank aktivlarini diversifikatsiya qilish, naqd pul mablag'larini samarali boshqarish, elektron to'lov tizimlarini rivojlantirish, shuningdek, xalqaro tajribaga asoslangan monitoring va prognozlash metodologiyalarini joriy etish. Shu yo'llar amalga oshirilganda, banklar nafaqat moliyaviy barqarorligini oshiradi, balki mijozlar uchun xizmat sifatini ham yaxshilaydi.

Tahlil natijalaridan kelib chiqqan holda, banklarning likvidlikni boshqarish tizimi va metodologiyasini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish mumkin. Ularning asosiy yo'nalishlari: likvidlik ko'rsatkichlarini muntazam monitoring qilish, moliyaviy risklarni prognozlash, zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro standartlar asosida baholash jarayonlarini avtomatlashtirish. Bu esa tijorat banklarining samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarida likvidlikni samarali boshqarish tizimi bankning moliyaviy barqarorligini saqlash va qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish qobiliyatini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tahlil davomida milliy va xalqaro banklar tajribasi solishtirildi, natijada rivojlangan mamlakat banklarida likvidlikni monitoring qilish va risklarni boshqarishning ilg'or

metodologiyalari joriy etilgani, bu ularning barqarorligini mustahkamlashga yordam berishi aniqlanadi.

O‘zbekiston banklarida esa likvidlik ko‘rsatkichlarida sezilarli farqlar mavjud bo‘lib, bu kichik va o‘rta banklar uchun qisqa muddatli moliyaviy xavflarni oshiradi. Shu bois, bank faoliyatini takomillashtirish uchun aktivlarni diversifikatsiya qilish, elektron to‘lov tizimlarini rivojlantirish, zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etish va xalqaro tajribaga asoslangan monitoring metodlarini qo‘llash zarurati mavjud.

Likvidlikni baholash va boshqarish tizimini takomillashtirish orqali banklar nafaqat moliyaviy barqarorligini oshiradi, balki mijozlarga xizmat sifatini yaxshilash va raqobatbardoshlikni oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu bilan birga, investitsion jozibadorlikni oshirish va moliyaviy bozorda ishonchni mustahkamlash ham amalga oshiriladi.

Umuman olganda, tijorat banklarida likvidlikni baholash tizimini takomillashtirishning amaliy tavsiyalari – bank faoliyatining samaradorligini oshirish, risklarni kamaytirish va raqobatbardosh ustunlikka ega bo‘lishning muhim instrumenti hisoblanadi. Shu yo‘l bilan banklar nafaqat o‘z moliyaviy barqarorligini mustahkamlashi, balki iqtisodiy tizimning umumiy barqarorligiga ham sezilarli hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki. 2020. *Tijorat banklarining likvidlikni boshqarish bo‘yicha metodik ko‘rsatmalar*. Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki Nashriyoti.
2. Petrov V. 2019. *Bank liquidity management and financial stability*. Moscow: Finance Press, pp. 45–58.
3. Ivanova A., Smirnov P. 2020. *Digital technologies in commercial banking liquidity assessment*. Journal of Banking Innovation, Vol. 5, pp. 22–33.
4. Kolesnikov S. 2018. *International experience in liquidity management of commercial banks*. International Banking Review, No. 3, pp. 10–19.
5. Центральный Банк Российской Федерации. 2021. *Bank statistics and liquidity indicators*. Moskva: CB RF Official Publication.
6. Kapital.kz. 2020. *Banki perehodyat na distantsionnye kanaly raboty*. <https://kapital.kz/finance/66200/banki-perehodyat-na-distantsionnye-kanaly-raboty.html>
7. The Goldman Sachs Group Inc. 2017. *Future of Finance: The Rise of China FinTech*. August 7, 2017.